

YURT DIŞI YATIRIM ÜLKE PROFİLİ

A. X ÜLKESİNİN İŞ ORTAMI

1. İş Ortamı

a. İş Ortamına İlişkin Genel Göstergeler

Bosna Hersek (BH), Dünya Bankası İş Yapma Endeksinde genel sıralamada 190 ülke arasında 90'ıncı sırada yer almaktadır.

Doing Business İndikatörlerinin Özeti

Bosna Hersek 2020	Şirket Kurulumu	İnşaat/Müteahhitlik İzinleri	Elektrik EriŐimi	Tapu/Mülkiyet Kayıt İşlemleri	Banka Kredisine EriŐim	Azınlık Paya Sahip Yatırımcının Korunması	Vergi Ödenebilirliği	Dış Ticaret Uygulamalarına Açıklık	Mahkeme Süreci	Şirket Tasfiyesi
Dünya Sıralaması	184	173	74	96	67	88	141	27	93	37
Prosedür Sayısı	13	17	5	7	-	-	-	-	-	-
Gerekli Gün Sayısı	80	180	69	35	-	-	-	-	595	3,3 (yıl)
Maliyet (%)	10,2 (kişi başına düşen gelire göre)	20,3 (depo değeri-ne göre)	289 (kişi başına düşen gelire göre)	5,1 (mülkiyet değeri-ne göre)	-	-	-	-	36 (AnlaŐmazlık bedeline göre)	9 (Şirket malvarlığına göre)

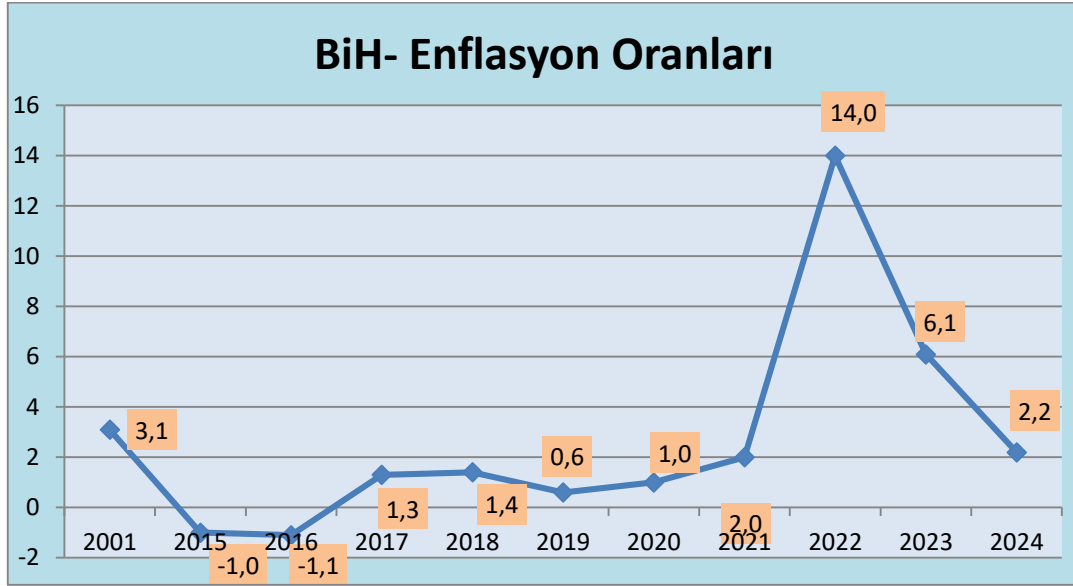
Kaynak: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bosnia-and-herzegovina>

1992-1995 yıllarındaki savaştan önce sanayi altyapısı kuvvetli bir ülke olan Bosna-Hersek'te önemli sanayi kolları (demir çelik, savunma sanayii, çimento, soda, kağıt, alüminyum, uçak yedek parçaları, rafineri, ağaç ve orman ürünleri, kimya ve metalürji) mevcuttu ve toplam istihdam ve üretimin yaklaşık %50'si bu sanayilerce karşılanmaktaydı. Savaştan önceki dönemde Bosna Hersek'teki üretim faaliyetleri temelde Yugoslavya'nın iç pazarının ihtiyaçlarının karşılanması üzerine kuruluydu.

Savaş, Bosna Hersek'teki sanayi yapılanmasına ağır hasar vermiŐtir. Pazar kaybının yanı sıra sanayi tesislerinin zarar görmesi ve bu tesislerdeki makine ve teçhizatların çalınması vb. nedenlerle ülkenin sanayiye dayalı ekonomik yapısı bozulmuŐtur. Savaş sonrası dönemde söz konusu sanayi kapasitesinin bir kısmı devlet tarafından yeniden işletmeye açılmış, bir kısmı özelleŐtirilmiş, bir kısmı ise kapatılmıştır. Savaştan önce ağırlıklı olarak devlet mülkiyetinde olan veya yönlendirilen üretim altyapısının özelleştirme veya iflaslar yoluyla özel mülkiyete geçmesi süreci çerçevesinde önemli sayıda işletme satılmıştır. Ancak, hâlâ satış işlemi yürütölen veya satış çalışmaları devam eden az sayıda da olsa işletme bulunmaktadır.

Bilhassa savaş sırasında olmak üzere 1990'lı yıllarda ülkenin hiperenflasyon ile karşı karşı kalması nedeniyle, parasal istikrar ülkenin ekonomi politikasındaki en önemli hedefler

arasında yer almıştır. 2000’li yılların başından beri yüksek düzeylerde seyretmeyen ve 2015 ve 2016 yıllarında negatife dönen enflasyon, 2017 yılından itibaren çok yüksek oranlarda olmasa da (bkz. Enflasyon Oranları Tablosu) yeniden artı değerlere ulaşmıştır. Özellikle pandemi ile birlikte küresel çapta vuku bulan uluslararası gıda fiyatlarındaki artış enflasyondaki artışın başlıca sebebi olarak gösterilmektedir. 2019 yılında %0,6, 2020 yılında %1,0, 2021 yılında %2,0, 2022 yılında %14, 2023 yılında % 6,1 ve 2024 yılında %2,2 oranında enflasyon görülmüştür.

Kaynak: Bosna Hersek Yabancı Yatırım ve Teşvik Ajansı

Ekonomik istikrar politikaları kapsamında, Temmuz 1998’de Konvertible Mark (KM) yürürlüğe girmiştir. Bu yeni para birimi, Dayton Barış Anlaşması (1995) gereğince “Para Kurulu/Currency Board” kuralları altında yönetilmeye başlanmıştır. Söz konusu kurallar ve işleyiş Bosna Hersek Merkez Bankası tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmektedir.

Ticaret politikalarında uluslararası sistemle bütünleşme çalışmaları kapsamında, 1999 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)’nde gözlemci statüsü elde edilmiştir. DTÖ ile ilişkiler kapsamında, ülkenin tarife yapısı DTÖ kuralları ile uyumlu hale getirilmeye çalışılmakta olup, ülkenin DTÖ’ye üyelik çalışmaları nihai aşamada yer almaktadır. Nitekim Bosna Hersek’in 17 DTÖ üyesi ülke ile ikili müzakereleri tamamlanmış ve gerekli protokoller imzalanmış olup, Rusya Federasyonu ile Bosna Hersek’teki sıvı petrol yakıtlarının kalitesi hakkında devam eden muhtelif unsurların uyumlaştırılması çalışmalarının neticelendirilmesini müteakip nihai anlaşmanın imzalanarak üyelik sürecinin tamamlanması beklenmektedir.

Ülkenin önemli gelir kaynakları ve döviz kazandırıcı kalemleri arasında, ihracat ve yurtdışında çalışan vatandaşlar tarafından gönderilen döviz gelirleri ile turizm gelirleri sayılabilir. Yurtdışında çalışan vatandaşların gönderdiği gelirler GSYİH’nin önemli bir kısmını oluşturmakta olup, bu gelirlerin 2021 yılında 1,56 milyar Avro, 2022 yılında 1,83 milyar Avro, 2023 yılında 1,93 milyar Avro ve 2024 yılında ise 2,13 milyar Avro (BH Merkez Bankası) düzeyinde gerçekleştiğini görülmektedir.

Bosna Hersek'te yavaş büyüme ve Avrupa piyasalarındaki dalgalanmaların üstesinden gelebilmek amacıyla ihracat odaklı yeni bir büyüme modeli planlanmaktadır. Bu stratejinin başarılı olabilmesi için, Bosna Hersek'in fiziksel altyapısını, iş ortamını ve insan kaynaklarını daha iyi hale getirerek daha rekabetçi bir duruma gelmesinin önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

Ülkede yatırımlar bugüne kadar genel olarak düşük düzeylerde seyretmiş olup, gerçekleştirilen yatırımlar ise büyük ölçüde yabancı sermaye tarafından finanse edilmiştir. Ülkeye yapılan dış yardımlardaki azalma nedeniyle üretimin ve özellikle ihracatın artırılabilmesi için doğrudan yabancı yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır. Yakın zamanlarda yabancı sermayenin Bosna Hersek'e ilgisinde artış olmakla birlikte, ülkedeki çok katmanlı idari yapı ve bunun getirdiği yoğun bürokrasi, savaşın olumsuz etkilerinin hâlâ devam etmesi ve eski Yugoslavya pazarının önemli ölçüde kaybedilmiş olması nedeniyle, bu ilginin üretime yönelik somut yatırımlara dönüşmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Ülkenin yeniden yapılandırılması kapsamında çeşitli kredi programları uygulamaya konulsa da, söz konusu kredi programları genelde küçük ve orta ölçekli firmaları hedeflememiştir. Diğer taraftan, özellikle yabancı bankaların ülkede faaliyet göstermeye başlamasıyla birlikte, sermaye arzında nispeten bir artış olsa da, bürokrasi, karmaşık hukuki altyapı, yasal yaptırımların zayıf olması vb. sebeplerle sermaye arzındaki bu artış sınai üretimde yeterince karşılığını bulamamıştır.

Ülke, ticaret ve kredi açısından Avrupa'ya oldukça bağımlı durumdadır. 2022 yılına kadar ihracatta süregelen artış ivmesi (kimyasallar, ağaç ve ağaç ürünleri, tekstil ürünleri) dikkat çekmekle birlikte, son 2 yıldır Avrupa ekonomisindeki durağanlık nedeniyle artış kaydedememiştir. Buna karşılık 2023 yılı haricinde ithalattaki artışın da devam etmesi ülkedeki dış ticaret açığının sürdürülmesine sebebiyet vermektedir.

Sektörlerin Bosna Hersek ekonomisindeki ağırlıkları incelendiğinde, üretim sektörleri (tarım, ormancılık ve balıkçılık, madencilik, imalat, elektrik üretimi ve temini, su temini ve inşaat) ve hizmetler sektörlerinin ülke ekonomisindeki paylarının 2023 yılı itibarıyla sırasıyla %33,67 ve % 66,33 olarak gerçekleştirilmiştir. GSYİH içinde en büyük payı % 14,75 ticaret, % 13,28 imalat sanayisi, %6,98 kamu yönetimi ve %4,65 tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörleri oluşturmaktadır. (Kaynak: BH İstatistik Kurumu - Gross Domestic Product by Production, Income and Expenditure Approach)

İç talebin zayıf olması ekonomideki yavaş büyümenin önemli sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yüksek düzeyde seyreden işsizlik oranı ve bütçe açığının giderilebilmesine dönük önlemler, hem harcamalar üzerinde baskı unsuru hem de ekonomik durgunluğun sebepleri arasında gösterilebilir. IMF ile imzalanan stand-by anlaşmaları kapsamında bütçe açığının daraltılmasına yönelik olarak IMF tarafından şart koşulan politikalar da ekonomik büyümeyi kısıtlamıştır.

Ekonomik büyümenin yeterli seviyelerde olmaması, özelleştirmelerin beklenen hızda gerçekleşmemesi ve yüksek vergilerden dolayı istihdamın kayıt dışı ekonomiye kayması nedeniyle, işsizlik rakamlarında uzun vadede önemli bir düşme beklenmemektedir. Kayıt dışı

istihdamın ise emeklilik gibi konular nedeniyle orta ve uzun vadede önemli bir sosyal soruna neden olması beklenmektedir. Bu nedenle, Bosna Hersek ekonomisini değerlendirirken “kayıt dışı” ekonominin yüzdesinin oldukça yüksek olduğu gerçeğini göz ardı etmemek gerekmektedir. Dünya Bankası tahminlerine göre kayıt dışı ekonomi GSYİH’nin yaklaşık %33’ü oranında bulunmaktadır.

Bosna Hersek Merkez Bankası verilerine göre ülke ekonomisinde 2016 ve 2017 yıllarında %3,2 oranında istikrarlı bir GSYİH büyümesi gerçekleştiği gözlenmiştir. 2018 ve 2019 yıllarında sırasıyla %3,7 ve %2,8 oranında büyüme görülmekle birlikte pandeminin etkisiyle 2020 yılında %-3,2 oranında daralma yaşanmış olup, 2021 yılında %7,5, 2022 yılında %4,0, 2023 yılında %1,9, 2024 yılında ise GSYİH %2,5 oranında büyüme kaydetmiştir.

b. Şirket Kurulumuna İlişkin Mevzuat

Şirket Türleri

Bosna Hersek’in entitelerine göre şirket türlerinin özellikleri aşağıda yer almaktadır.

ŞİRKET TÜRLERİ	BH FEDERASYONU	REPUBLIKA SRPSKA
Sınırsız Sorumlu Anonim Şirketler (d.n.o.)	• Yerli veya yabancı en az iki kişi tarafından kurulur. • Kuruluş sermayesine her ortak eşit katkıda bulunur. • Gerekli asgari bir sermaye yoktur.	• En az iki kişi tarafından kontrat esasına göre kurulur. • Gerekli asgari bir sermaye yoktur.
Sınırlı Sorumlu Anonim Ortaklıklar (Limited Şirket) (d.o.o.)	• Bir veya daha fazla kişi tarafından kurulabilir. • Asgari sermaye 1.000 KM’dir.	• Şirketi 1-100 arası kişi kurabilir. • Asgari sermaye 1 KM’dir.
Komandit Ortaklıklar (k.d.)	• En az 1 sınırlı ortak, 1 genel ortak olmak üzere iki kişi tarafından kurulur. • En az bir ortak bütün varlığıyla şirketin borçlarından sorumludur. - Asgari veya azami sermaye belirlenmemiştir.	• En az 1 kişinin sınırsız sorumluluğu vardır. - Asgari veya azami sermaye belirlenmemiştir.
Sınırsız Sorumlu Anonim Ortaklıklar (d.d.)	• Bir veya daha çok kişi tarafından kurulabilir. • Halka açık şirketler: a) Banka veya sigorta şirketleri b) Asgari sermayesi 4.000.000 KM ve en az 40 pay sahibi • Halka kapalı A.Ş.’lerde asgari sermaye miktarı 50.000 KM’dir.	• Bir veya daha çok kişi tarafından kurulabilir. • Halka açık şirketlerde asgari sermaye 50.000 KM’dir. • Halka kapalı A.Ş.’lerde asgari sermaye 20.000 KM’dir.

Şirketlerden ayrı olarak işletmeler şube açarak da faaliyetlerini sürdürebilirler. Şubeler, piyasa araştırması, tanıtım ve bilgi verme faaliyetlerinde temsilcilik sıfatıyla kurulabilir. Ancak şubeler, ana şirketleri adına kontrat imzalayamazlar ve tüzel kişi statüsünde olamazlar. Firmaların şubelerinin de BH Dış Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Bakanlığı’na kayıtlı olmaları gerekmektedir.

Şirket Kurma Prosedürleri

Şirket kuruluşlarına, faaliyetlerine ve faaliyetlerinin sona erdirilmesine, şirket türlerine, şirketin hak, yetki ve sorumluluklarına dair düzenlemeleri içeren kanunlar her iki entitede farklıdır. 23/99 sayılı Bosna Hersek Federasyonu (FBiH) Resmi Gazetesi'nde yayımlanan Şirketler Kanunu (Corporate Law) FBiH'de, 24/98 sayılı Republika Srpska (RS) Resmi Gazetesi'nde yayımlanan Şirketler Kanunu (Law on Enterprises) RS'te faaliyet gösterecek olan şirketlerin tabi olacağı düzenlemeleri içerir.

Yabancı sermayeli şirketlere, faaliyet konuları açısından sadece silah ve savunma sanayi sektörleri ile doğrudan kamu güvenliğini ilgilendiren sektörlerde sınırlamalar getirilmiştir. Bu alanlarda faaliyet gösterecek yabancı sermayeli şirketlerde yabancı sermaye miktarı %49'la sınırlandırılmıştır.

FBiH'da faaliyet gösterecek bir şirketin kayıt ve tescili için izlenecek prosedürler şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Şirket kuruluş sözleşmesinin hazırlanması (noter tarafından onaylanmış),
2. Yatırım sermayesi ödenmesi,
3. Şirketin Belediye Mahkemesinde kaydı,
4. Şirket kaşesinin hazırlanması,
5. Ticari bankada şirket adına hesap açılması,
6. Şirket ve işçilerin vergi idaresine ibraz edilmesi,
7. Şirketin faaliyete geçebilmesine ilişkin tüm şartların yerine getirildiğine dair beyanın yetkili müfettişlik şubesine teslim edilmesi.

Bu prosedürlerin takibinde dokümantasyon kısmı süre açısından önemli olup şirket normal kuruluş süreci 35-40 gün sürebilmektedir (bazı durumlarda ise 5 günde sonuçlanabilmektedir). Şirketin hazır olma süreci içerisinde yapılacak olan işler ruhsata yazılmakta, faaliyet alanından bir konu seçilip işyeri ona göre açılmaktadır. Devlet 40 günlük süre içerisinde bir müfettiş göndererek inceleme yapmakta ve onay verilmesinin ardından kuruluş tamamlanır. Şirket kuruluşunda hukuki danışmanlık alınmasında fayda görülmektedir.

FBiH'da şirket kuruluşuna ilişkin masraflar şu şekildedir:

Sıra	Adımlar	Masraflar
1	Şirket kuruluş sözleşmesinin hazırlanması	300 KM
2	Yatırım sermayesi ödenmesi	1.000 KM
3	Şirketin Belediye Mahkemesinde kaydı	450 KM (kayıt ücreti) + 150 KM (Resmi Gazete'de yayınlama ücreti)
4	Şirket kaşesinin hazırlanması	20-50 KM
5	Ticari bankada şirket adına hesap açılması	Yok
6	Vergi idaresine kayıt	Yok
7	Avukat masrafı	600 KM

Republika Srpska-RS'da faaliyet gösterecek bir şirketin kayıt ve tescili için izlenecek prosedürler:

1. Şirket kuruluş sözleşmesinin hazırlanması (noter tarafından onaylanmış),
2. Yatırım sermayesi ödenmesi,
3. RS Mali, Bilişim ve Aracı Hizmetleri Kuruluşuna (AFIP) başvuru yapılması (anılan kuruluş, mahkeme kaydı, vergi ve istatistik numaralarının temin edilmesinde yetkilidir),
4. Şirket kaşesinin hazırlanması,
5. Ticari bankada şirket adına hesap açılması,
6. Şirket işçilerinin vergi idaresine ibraz edilmesi olarak sıralanmaktadır.

RS'da şirket kuruluş işlemlerinin süresi tüm evraklar teslim edildikten sonra APIF kuruluşunda 3 gündür.

RS'da şirket kuruluşuna ilişkin masraflar şu şekildedir:

Sıra	Adımlar	Masraflar
1	Şirket kuruluş kararının tasdiğı Şirket kuruluş sözleşmesinin hazırlanması	3,5 KM 200 KM
2	Yatırım sermayesi ödenmesi	1 KM
3	Şirketin kuruluşu için APIF'e başvuru	100-200 KM RS Mahkemeler Kanunu hükümlerine göre İlk şirket kuruluş ücreti kaldırılmıştır.
4	Şirket kaşesinin hazırlanması	20-50 KM
5	Ticari bankada şirket adına hesap açılması	Yok
6	Vergi idaresine kayıt	Yok

Şube/Temsilcilik Açma

Yabancı şirketler Bosna Hersek'te piyasa araştırması yapmak, propaganda ve bilgilendirme faaliyetlerini yürütmek ve şirketlerinin tanıtımını gerçekleştirmek amacıyla temsilcilik açabilirler. Temsilcilik ofisi kurucu firma adına herhangi bir sözleşme imzalayamaz (havayolu şirketleri hariç).

Yabancı firmaların temsilcilik ofis tescil işlemleri Bosna Hersek Dış Ticaret ve Ekonomi İlişkiler Bakanlığında yapılmaktadır. Tescil işlemi için;

- Kurucu firma ismi ve merkezi, temsilcilik ofisi merkezi, temsilcilik ofisinde görevli kişinin temel bilgilerini içeren dilekçe,
- Temsilcilik ofisi kurulması karar yazısı,
- Temsilcilik ofisinde görevlendirilecek kişinin atanmasına ilişkin belge,
- Bosna Hersek'te açılacak temsilcilik ofisinin çalışma programı ile beraber başvurulması gerekmektedir.

Bosna Hersek Dış Ticaret ve Ekonomi İlişkiler Bakanlığı, başvuru tarihinden itibaren 10 gün içerisinde tescil sonucu hakkında karar vermek zorundadır. Tescil işlemi tamamlandığında temsilcilik Bosna Hersek'te faaliyete başlayabilir.

Şirket Feshi

I – Şirket sahibi veya şirketi temsil eden kişi tarafından başvuru yazısı şirketin bulunduğu Kanton Mahkemesine teslim edilmektedir.

II – Başvuru yazısının içermesi gereken hususlar:

- Şirketin tam ünvanı,
- Şirketin tam adresi,
- Şirketin kurucusu ve yetkili kişiler hakkında tam bilgi.

III – Başvuru dilekçesi ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler:

1. Şirket tesciline ilişkin tüm evraklar – mahkeme kayıtlarında güncel belge
2. Şirket tasfiyesine ilişkin karar
3. Vergi İdaresinden borcu olmadığına dair belge (Bu belgenin bulunmaması halinde dilekçenin reddedileceği belirtilmektedir.)
4. Hesap açılmış bankada borcu olmadığına dair belge
5. Dolaylı Vergilendirme İdaresinden borcu olmadığına dair belge
6. Bilanço ve gelir tablosu
7. Mahkeme Harcının (100,00 KM) ödendiğine dair banka dekontu

IV – Şirketin tasfiye işlemleri şirket kurucusu tarafından yapılamıyor ise vekaletname ile vekil tarafından da yürütülebilmektedir.

c. Vergi Uygulamaları

Genel

1 Ocak 2006 tarihinden itibaren Bosna Hersek'te tek vergi sistemine geçilmiş olup, daha önce iki entitede farklı oranlarda uygulanan 'satış' ve 'hizmet' vergileri kaldırılmış, bunların yerine tüm ürünlerde %17 Katma Değer Vergisi (KDV) uygulamasına başlanmıştır.

Kurumlar Vergisi brüt modele göre hesaplanmakta olup, FBiH, RS ve Brčko Bölgesi'nde %10 olarak aynı oran uygulanmaktadır. Gelir Vergisi de, kurumlar vergisinde olduğu gibi, FBiH, RS ve Brčko Bölgesi'nde %10 olarak aynı oranda uygulanmaktadır. Yurtdışından Bosna Hersek'e aktarılan kâr transferleri vergiye tabi tutulmamaktadır.

FBiH ve RS'de ikamet eden (oturma izni olan) yabancı vatandaşlar Bosna Hersek topraklarında takvim yılı boyunca elde edilen gelirlere yönelik olarak vergi ödemekle yükümlüdürler. FBiH ve RS'de sürekli ikamet etmeyen (oturma izni olmayıp geçici olarak çalışan) yabancı kişiler de elde ettikleri gelirler kapsamında vergi mükellefi olarak kabul

edilmektedir. Brčko Bölgesi'nde ise 183 günden fazla ikamet eden yabancı vatandaşlar vergi mükellefi olarak değerlendirilmektedir.

Vergi İdaresi

29.12.2003 tarihinden itibaren Bosna Hersek Devlet Meclisi, Dolaylı Vergilendirme İdaresinin kurulmasına yönelik gerekli adımları atmış, 2004 yılında katma değer vergisini uygulayabilecek vergilendirme bölümü oluşturulmuş akabinde de entite gümrük müdürlükleri Dolaylı Vergilendirme İdaresinin uhdesine geçmiştir. 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren ise bütün Bosna Hersek'te %17 Katma Değer Vergisi (KDV) uygulamasına başlanmıştır.

Bosna Hersek Dolaylı Vergilendirme İdaresi'nin toplamakla mükellef olduğu vergiler şöyle sıralanabilir:

- Katma Değer Vergisi (KDV, %17)
- Gümrük vergileri
- Yol vergileri
- Prelevman vergileri (excise taxes)

Diğer Vergiler

Bosna Hersek tarafından uygulanmakta olan gümrük vergisi oranları %0-15 bandında değişmektedir. Ayrıca, ithalatı %1 gümrük harcı alınmaktadır. Bazı gıda ürünlerinin Bosna Hersek'e ithalatında ise gümrük vergilerinin yanı sıra ek vergiler ve tüketim vergileri de uygulanmaktadır.

Uygulanan ek vergiler ve tüketim vergileri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

BAZI ÜRÜNLERİN İTHALATINDA UYGULANAN EK GÜMRÜK VERGİLERİ	
ÜRÜN ADI	UYGULANAN VERGİ ORANI
Petrol	0.30 KM/lt + 0.15 KM/lt (yol vergisi) + 0.25 KM/lt (otoyol vergisi)
Dizel+diğer gaz yağları	0.30 KM/lt + 0.15 KM/lt (yol vergisi) + 0.25 KM/lt (otoyol vergisi)
Benzin	0.40 KM/lt + 0.15 KM/lt (yol vergisi) + 0.25 KM/lt (otoyol vergisi)
Kurşunsuz benzin	0.35 KM/lt + 0.15 KM/lt (yol vergisi) + 0.25 KM/lt (otoyol vergisi)
Mazot	0,45 KM/lt + 0.15 KM/lt (yol vergisi) + 0.25 KM/lt (otoyol vergisi)
Biyoyakıt ve biyosıvı	0,30 KM/lt + 0.15 KM/lt (yol vergisi) + 0.25 KM/lt (otoyol vergisi)
Alkolsüz içecekler	0.10 KM/lt
Bira	0.25 KM/lt
Şarap	0.25 KM/lt
Alkol ve Alkollü İçecekler	15 KM/lt
Etil Alkol	15 KM/lt
Doğal meyveli rakı	8 KM/lt
Kahve	1.5 – 3.5 KM/kg
Sigara	01.01.2025-31.12.2025 dönemi için sigara ve tütün ürünleri için ödenecek ilave vergiler http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/ps4G2Sohz4nh78h777kohz4nh78h77c = ilgili Kararı ile belirtilmiştir.

Bosna Hersek, ticaretin kolaylaştırılması ve yerli/yabancı yatırımcılar için elverişli bir iş ortamı sağlanması amacıyla ikili ve çok taraflı serbest ticaret anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar, Arnavutluk, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova ve Sırbistan'ın içerisinde yer aldığı ve 2007 yılı Kasım ayından bu yana yürürlükte olan Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (CEFTA) ve Türkiye ile imzalanıp 2003 yılından bu yana yürürlükte bulunan ve en son 2021 yılında güncellenen serbest ticaret anlaşmasıdır. 1 Temmuz 2013 itibariyle Avrupa Birliği üyesi olan Hırvatistan, CEFTA kapsamından çıkmış bulunmaktadır.

Bosna Hersek ile Avrupa Birliği arasında imzalanmış ve 2008 yılı Temmuz ayından bu yana yürürlükte bulunan “Ticaret ve Ticaretle Alakalı Konularda Geçici Anlaşma” kapsamında, Bosna Hersek ile Avrupa Birliği arasında bir serbest ticaret bölgesi tesis edilmiştir. Bu bağlamda, Bosna Hersek menşeli ürünlerin Avrupa Birliği piyasasına girişi ve Avrupa Birliği'nin Bosna Hersek'e ihracatında 1 Haziran 2015 itibariyle yürürlüğe giren Avrupa Birliği-Bosna Hersek İstikrar ve İşbirliği Anlaşması çerçevesinde tercihli sistem uygulanmaktadır. Ayrıca, Bosna Hersek 2000 yılından bu yana Avrupa Birliği'nin otonom ticaret önlemlerinden de faydalanmaktadır.

Bosna Hersek ile ABD, Belarus, İsviçre, Japonya, Kazakistan, Norveç, Rusya ve Yeni Zelanda arasında Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi uygulanmakta olup, ayrıca Bosna Hersek ile İran arasında tercihli ihracat rejimi bulunmaktadır.

Bosna Hersek ile Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA - İsviçre, İzlanda, Lihtenştayn, Norveç) arasında 24 Haziran 2013 tarihinde Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış ve 1 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bosna Hersek-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması uyarınca, Bosna Hersek'ten ülkemize ithal edilecek ürünlerden (bazı tarım ve hayvancılık ürünleri hariç olmak üzere) gümrük vergisi alınmamaktadır. Diğer taraftan, ülkemizden Bosna Hersek'e ihraç edilen tüm ürünler gümrük vergilerinden muaftır.

Ülkemizden Bosna Hersek'e ihracat açısından sıkıntı oluşturacak herhangi bir tarife dışı engel ve anti-damping uygulaması bulunmamaktadır.

d. Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Türkiye ile Bosna Hersek arasında Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Uygulamasına İlişkin İdari Anlaşma, 27 Mayıs 2003 tarihinde imzalanmış ve 1 Eylül 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2. Potansiyel Yatırım Alanları

Ülkedeki tarımsal potansiyelin kısmen kullanılabildiği düşünülmektedir. **Tarımsal** üretimin her kesiminde modernizasyon ihtiyacı (eski teknoloji ve araç gereçlerin yenilenmesi) ve tarım

sektörünün mevcut yapısının iyileştirilmesi konusunda yatırım yapılabilmesi için en önemli engellerden birisi sektörün finansal kaynak ihtiyacıdır. Ülke topraklarının büyük bir kısmı (özellikle su kaynakları açısından zengin olan dağlık orta kesim) yem, otlaklar ve iklimsel koşullar göz önüne alındığında büyükbaş ve küçükbaş **hayvancılık, et-süt ve çiftlik** üretimi açısından elverişlidir. Ancak, hayvancılıkta da varolan potansiyelin yeterince kullanılmadığı düşünülmektedir.

Kirlenmemiş akarsuların bolluğu hem aile ölçeğinde hem de endüstriyel **balık üreticiliği** açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır.

Sert ve yumuşak odun açısından zengin olan, rekabetçi ve kalifiye iş gücüne sahip Bosna Hersek'te **ağaç ve orman ürünleri** sektörü gerek yatırım gerekse ihracat odaklı üretim açısından önemli bir potansiyel barındırmaktadır.

Ülkenin **metal işleme** sektöründeki birikimi de göz önüne alındığında, sektöre giriş yapmak isteyen yatırımcıların bilhassa ortaklık kurma veya özelleştirmeler vasıtasıyla sektörde yatırım yapabilecekleri düşünülmektedir.

Tekstil sektörü bugün ülkede birçok küçük üretici vasıtasıyla sürdürülmekte ve çok çeşitlenmiş bir yapı arz etmektedir. Özellikle **makine ve teçhizata** yapılacak yatırımlarla Bosna Hersek tekstil sektörü dinamik bir gelişim sergileme potansiyeline sahiptir.

Ülkede yaklaşık 10.000 meyve bahçesi bulunmaktadır. Verimli topraklar ve ılıman iklimin olduğu bölgelerde çok çeşitli **meyve yetiştirme** imkanı bulunmaktadır. Bu nedenle Bosna Hersek yüksek kalite meyve suyu üretimi için iyi bir potansiyel barındırmaktadır.

Enerji sektörü Bosna Hersek'in geleneksel olarak en güçlü sektörleri arasında yer almakta olup, ülkenin enerjiye bağımlı Avrupa pazarlarına yakınlığı da göz önüne alındığında gelişim olanakları ve yatırım açısından kayda değer potansiyel ve fırsatlar barındırmaktadır. Bosna Hersek hidroelektrik ve termik enerji kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Söz konusu enerji kaynaklarından daha fazla yararlanmak için ülkede yeni santraller kurmak amacıyla yatırım ve gelişim projeleri gündemde önemli bir yer tutmaktadır. Bu projeler kapsamında, bölgede ve Avrupa piyasalarında enerji tedariği açığını karşılamak için yeni tesislerin kurulması ve mevcut olan tesislerin genişletilmesi amaçlanmaktadır. **Enerji** sektöründe tüm bu yatırım programlarının tamamlanabilmesi için Bosna Hersek'in finansman kaynakları yeterli olmayıp yabancı sermaye yatırımları gereklidir. Bu nedenle, bu projelerin gerçekleştirilmesine destek verebilecek stratejik partnerler ve finans kurumlarının ülkeye gelmeleri önem taşımaktadır.

Bosna Hersek, eski Yugoslavya zamanında ülkedeki zengin maden rezervleri nedeniyle **madencilik ve ağır sanayi** alanlarında yoğunlaşmıştı. Dayton Barış Anlaşması ve AB süreçleri çerçevesinde Batı Balkanlar'da sağlanan istikrar ortamı, Balkanlar'da oluşması beklenen enerji arz açığı ile temel madenlerde son yıllarda yaşanan fiyat artışları, ülkedeki

madencilik potansiyelinin kullanımının artırılması hususunu ekonomi gündeminin en önemli maddelerinden birisi haline getirmiştir.

Bosna Hersek'te **müteahhitlik** sektöründeki faaliyetler arasında mevcut binaların ıslahı ve yenilenmesi ile yeni binaların yapılması, başta yol (karayolu yapımı ve demiryollarının rekonstrüksiyonu) yapımı olmak üzere altyapı projeleri ve enerji santrallerinin inşası yer almakta olup, söz konusu projelerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak teknik bilgi, tecrübe ve finansman açısından yabancı firmaların ve kurumların varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bosna Hersek 1984 yılında Kış Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmış olup, Saraybosna Havalimanı'nın şehirdeki kış sporları merkezlerine (Bjelaşnica ve Jahorina) yarım saat uzaklıkta olması Saraybosna'yı kış sporları açısından cazibe merkezi olarak öne çıkarmaktadır. Ancak, söz konusu merkezlerde konut amaçlı binaların fazla olmaması, otel kapasitesinin sınırlı olması ve küresel ısınma nedeniyle sezonun kısılması gibi nedenlerle bu potansiyelden yeterince yararlanılamamaktadır. Öte yandan, yapay kar sistemlerinin kurulmasıyla birlikte yeterince kar yağmamasının yarattığı olumsuzluk önemli ölçüde giderilmeye başlanmıştır. Ülkenin ekonomik kalkınma politikasında **turizm** sektörüne öncelikli sektörler arasında yer verilmiş olduğu da hesaba katıldığında, Bosna Hersek'in turizm sektörünün gelişimi açısından önemli bir altyapı ve potansiyele sahip olduğu öne sürülebilir.

B. YABANCI YATIRIM MEVZUATI VE YATIRIM TEŞVİKLERİ

1. Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı

a. Genel

Bosna Hersek'te iş yapmak isteyen yatırımcılara yönelik olarak sağlanan teşviklere ilişkin bilgiler ana hatlarıyla aşağıda yer almakta olup, ülkede yabancı yatırımcılara sağlanan fırsat ve teşvikler hakkında ayrıntılı ve güncel bilgilere Bosna Hersek Yabancı Yatırım Tanıtım Ajansı'nın (FIPA) internet sayfasından (www.fipa.gov.ba) ulaşılabilir.

Bosna Hersek Yabancı Yatırımlar Hakkında Kanun uyarınca, yabancı yatırımcıların emlak arazisi satın almaları/sahip olmaları hususunda herhangi bir sınırlama bulunmamakta olup, yabancı yatırımcılar da yerel kişiler gibi söz konusu mülklere %100 sahip olabilirler. Ancak, bu sahipliğin Bosna Hersek'te kuracakları şirket adına olması gerekmektedir.

Yabancı yatırımcılara karşı "Ulusal Muamele" (National Treatment) ilkesi benimsenmiştir. Yabancı yatırımcılar Bosna Hersek topraklarında yerli işadamları gibi ticari bankalarda hesap açabilmektedir. Yabancı sermayeli şirketler kârlarını başka bir ülkeye serbestçe transfer edebilecekleri gibi yeni yatırımlarda da kullanabilmektedirler.

Yabancı yatırımcılar Bosna Hersek'te elde ettikleri yatırım kazançlarını yurtdışına aktarma hakkına sahiptir. Yabancı yatırımcılar millileştirme, kamulaştırma veya benzer tedbirlere karşı korunmuştur.

Yatırım amaçlı gelen yabancı sermayeye ait mal ve ekipmanlar, rehabilitasyon ve onarım projeleri için getirilecek mal ve ekipmanlar, ihraç kaydıyla yapılan ithalat, yatırım amaçlı olarak yapılan komple tesis ve makine ithalatı, promosyon ve tanıtım amaçlı olarak ülkeye getirilen ürünler, numuneler, mektup ve posta yolu ile gelen parsiyeler gümrük vergisinden muaftır.

Yabancı yatırımcı hüviyetindeki tüzel kişiler şirket kayıt işlemlerinin tamamlanmasının akabinde gayrimenkul alımına hak kazanmaktadırlar. Diğer taraftan, mütekabiliyet esası kapsamında Büyükelçiliğimiz tarafından Bosna Hersek Dışişleri Bakanlığına gönderilen notaya ilişkin alınan cevabi notada, gerçek kişilerin herhangi bir oturum şartı aranmaksızın Bosna Hersek Federasyonu'nda gayrimenkul edinmesinin mümkün bulunduğu ifade edilmiştir.

Silah ve savunma sanayi sektörü ile doğrudan kamu güvenliğini ilgilendiren sektörlerde faaliyet gösterecek yabancı sermayeli şirketlerde yabancı sermaye miktarı %49'u aşamaz. Diğer sektörlerde herhangi bir sermaye sınırlaması bulunmamaktadır.

2. Yatırım Teşvik Mevzuatı

Yerel şirketlerle aynı statüde şirket sahibi olan yabancı yatırımcılar hem Federasyon hem RS'de devlet bütçesinden tahsis edilen teşviklere başvurma hakkına sahiptir. Turizmin geliştirilmesi, tarımsal sübvansiyonlar, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesine yönelik projeler vb. faaliyetlere yönelik olarak sağlanan teşvikler, ilgili kurumlar tarafından kamu duyurusu olarak ilan edilmekte olup, ilgilenen şirketler söz konusu duyurularda belirtilen koşulları yerine getirdikten sonra teşvike hak kazanmak için başvurabilirler. Diğer taraftan, bazı durumlarda teşvik başvurularında yalnızca Bosna Hersek vatandaşlarının ibraz edebileceği belgeler talep edilebilmekte olup, kurumlar tarafından duyurulan teşvik ilanlarında belirtilen şartlara dikkat edilmesi ve başvuru belgelerinin eksiksiz olarak ibraz edilmesi önem arz etmektedir.

Şirketler aynı zamanda Federasyon ve RS'deki yatırım ve kalkınma bankalarının finansman olanaklarından yararlanabilmek için de başvuru yapabilmektedirler.

BOSNA HERSEK FEDERASYONU'NDA

Bosna Hersek Federasyonu Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca yabancı yatırımcıların yararlanabilecekleri teşvikler özetle şu şekildedir:

- Firmanın, cari vergi döneminde edindiği kârın %50'sinden fazlasını, özvarlıklarından üretim ekipmanlarına yatırması halinde, o yıl için kurumlar vergisinde %30 oranında indirim sağlanmaktadır.

- Firmanın beş yıl boyunca kesintisiz olarak özvarlıklarından toplam 20 milyon KM (ilk yıl 4 milyon KM) yatırım yapması durumunda söz konusu beş yıl süresince kurumlar vergisi %50 oranında düşürülmektedir.
- Firma, yeni alınan işçilere ödediği brüt aylık ücretin iki katına kadar olan tutarı vergiden düşürülen gider olarak saymaya aşağıdaki şartlarda hak kazanır:
- İş sözleşmesi süresinin asgari 12 ay ve tam zamanlı olması,
- Yeni alınan işçinin, önceki beş yıl boyunca başka bir firmada ya da bağlı tüzel kişilerde çalışmamış olması.

Bunun dışında Entite ve Kanton düzeylerindeki diğer teşvikler için https://fipa.gov.ba/informacije/povlastice/strani_investitori/default.aspx?id=141&langTag=en-US adresinden bilgi edinebilmektedir.

REPUBLIKA SRPSKA'DA

Kayıtlı bir üretim faaliyetinin gerçekleştirilmesi için RS topraklarında mülk, tesis ve ekipmana yatırım yapan bir vergi mükellefi, yatırımın değeri kadar vergi matrahı indirimine hak kazanır.

Ayrıca, teşvik türleri ve amaçları, fon kaynakları, teşvik sağlayıcıları ve uygulayıcıları, tahsislerinin yasal dayanağı, fonların kime ve ne kadar tahsis edildiğine dair her türlü bilgi RS Hükümeti portalında mevcuttur. <https://investsrpska.vladars.net/business-guide/incentives-in-economy-of-republic-of-srpska/>

BRČKO BÖLGESİ'nde

Bosna-Hersek'in özerk yapıdaki Brčko Bölgesi'nde şirket kurma masrafı, dış ticaret işlemlerinin tescili ve resmi gazetede yayınlanma ücretleri kaldırılmış olup, şirket açmanın maliyeti yoktur. Kuruluş sermayesi 1 KM'dir. Şirket kurarken tek maliyet, kuruluş senedinin hazırlanması ve diğer belgelerin hazırlanmasına yönelik noter hizmetleri dahil yaklaşık 400,00 KM tutarındadır.

Brčko Bölgesi Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Teşvik Yasası şunları sağlamaktadır:

- Şirket adını görünmesi için kamu harç/ücretinden muafiyeti,
- Elektrik, su ve kanalizasyon şebekesine bağlantı masraflarının karşılanması,
- Tesisin kullanım koşulları, yapı ruhsatları ve onaylarının alınması için ödenmesi gereken ücretlerin tazmin edilmesi,
- Şirket tarafından ödenen elektrik ve su fiyatı ile hanehalkı tarafından ödenen fiyat farkı tutarında giderlerin tazmin edilmesi,
- Elektrik şebekesine bağlantı masrafları işveren tarafından karşılanır, ancak Brčko Bölgesi Kanuna dayalı olarak elektrik şebekesine bağlanma hakkı için ödenen tahsisli ücretleri (vergileri) ve bağlantı hizmetlerini azami tutarda iade etmektedir (bir takvim yılı boyunca maksimum 10.000 KM'ye kadar).
- %100 oranında doğum izni için maaş ödemesi

- Yeni işçi istihdamını özendirici yasal önlem, ortaokul ve daha düşük mesleki eğitim düzeyine sahip kişilerin yeni istihdamı için 5.000,00 KM, yüksek öğrenim düzeyine sahip kişilerin yeni istihdamı için 7.000,00 KM tutarında işverenlerine finansman olarak öngörmektedir.

- Duran varlık alımında yapılan yeni yatırım tutarı ile duran varlık alımının yapıldığı yıl için belirlenen ve ödenen kazanç vergisi veya gelir vergisi tutarı (kazanç vergisi veya gelir vergisi tutarı ile yapılan tedarik arasındaki farkın gelecek yıla intikal ettirilmemesi şartıyla) kadar ödeme yapılmaktadır.

Bunun dışında, Brčko Bölgesinde Küçük ve Orta ölçekli işletmelere ve bireysel çiftçilere garantiler sağlanmaktadır. Geri ödeme süresi 60 ay, maksimum 50.000 KM'ye kadar kredilerde % 50 teminat verilmektedir. BH Brčko Distrikt Kalkınma ve Garanti Fonu (<https://rgfbd.com/subvencije/>) aracılığıyla Brčko bölgesindeki şirket ve girişimcilere verilen kredilerin faiz oranının bir kısmının sübvansane edilmesine yönelik bir program uygulanmaktadır. Brčko Bölgesi Hükümeti Bütçesinden bu programı için yıllık 1.800.000 KM ayrılmaktadır.

Brčko Distrikt'e yatırım yapma konusundaki avantajlarla ilgili tanıtım broşürü (https://www.fipa.gov.ba/investiranje/lokacije/local_investment_opportunities/default.aspx?id=15463&langTag=en-US) bağlantı adresinden ulaşılması mümkündür.

C. BOSNA HERSEK'TE TÜRK YATIRIMLARI

1. Önde Gelen Yatırımlar ve Sektörler Hakkında Bilgilendirme

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası verilerine göre ülkemizden Bosna Hersek'e yönelik yurtdışı sermaye çıkışı (yurtdışı doğrudan yatırım stoğu) 2023 yılı itibarıyla 314 Milyon ABD Dolarıdır. Türkiye'den Bosna Hersek'e yönelik olarak bugüne kadar yapılan en önemli yatırımlar olarak bankacılık sektöründe Ziraat Bankası (ilk yabancı sermayeli yabancı banka), üretim sektöründe ise Natron-Hayat (kraft kağıt ve karton ambalaj üretimi) ve Şişecam Soda Lukavac (cam hammaddeyi soda üretimi) yer almaktadır. Hizmet sektöründe ise ülkemizin önde gelen sağlık kuruluşlarından Medicana Sağlık İşletmeciliği A.Ş. tarafından Bosna Hersek'te açılacak olan tam teşekküllü özel hastane gelmektedir. Söz konusu yatırımlardan Ziraat Bankası, Bosna Hersek genelindeki 35 şubesi ile sürekli büyümekte, Natron-Hayat ve Şişecam Soda Lukavac ise son dönemde Bosna Hersek'in ilk 10 ihracatçı firması arasında istikrarla yer almaktadır. Anılan yatırımların yanı sıra yine özelleştirme ve doğrudan yatırım ile başarıyla Bosna Hersek'te faaliyetlerini sürdüren Türk firmaları da bulunmaktadır. Söz konusu firmalar arasında Camış Madencilik A.Ş. kireçtaşı üretimi ve satışı alanında faaliyet göstermekte, Kırılıoğlu Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş. ise Avrupa'nın altı sivil patlayıcı üretim tesisinden biri konumundaki Pobjeda Rudet'in hakim ortağı ve Bor Banka'nın en büyük hissedarı konumunda yer almaktadır. Yine tamamen Türk sermayeli Sarajevo International firması da 2014 yılından itibaren Bosna Hersek'te inşaat, enerji ve turizm alanlarında yatırımlar yapmaktadır. Ayrıca, son dönemlerde Bosna Hersek'in sanayi bölgelerinde tesis açılmasına ilişkin firmalarımızın ilgisinin arttığı görünmekte olup, firmalarımız PVC kapı ve pencere üretimi, çelik konstruksiyon, konteyner ve prefabrik yapılar, trafo üretimi sektörlerinde faaliyetleri yürütmektedirler.

Sağlık sektöründe ise Medicana Sağlık İşletmeciliği A.Ş.'nin yatırımının yanı sıra Bahçeci Tüp Bebek Merkezi ve Bona Dea Tüp Bebek Merkezi ile birlikte döviz kazandırıcı hizmet ticareti kapsamında sağlık turizmi alanında temsilcilik ofisi ile İstanbul Memorial Sağlık Yatırımları A.Ş., Acıbadem Hastanesi, Liv Hospital ve Medipol Sağlık Grubu faaliyet göstermektedir. Ayrıca eğitim sektöründe SEDEF Vakfı tarafından 2003 yılında kurulan ve 47 farklı ülkeden yaklaşık 2000 öğrenciye sahip International University of Sarajevo (IUS) ile Türkiye Maarif Vakfı okulları faaliyetlerini sürdürmektedir.

2. Türk Yatırımcıların Karşılaştıkları Sorunlar

Bosna Hersek ile ekonomik ve ticari ilişkilerimiz her geçen yıl yükselen bir grafik sergilemektedir. İkili ticari ve ekonomik ilişkilerin ülkemizden daha fazla yatırımcının Bosna Hersek'e çekilmesiyle artırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Bosna Hersek'te karşılaşılan temel sorunlar aşağıda sıralanmıştır.

- Bürokrasinin yavaşlığı ve karmaşıklığı,
- Ağır işleyen hukuksal sistem ve dolayısıyla davaların uzun sürmesi,
- Ülkenin mevzuatında yaşanan belirsizlikler,
- Ülkede standartlar ve teknik düzenlemeler, test ve sertifikalandırma işlemleri gibi konulardan sorumlu olan kuruluşların altyapı ve idari kapasitelerinin yetersizliği,
- Yatırım teşviklerinin yetersiz olması; özellikle, üretimde temel girdi olan elektrik, su, gaz fiyatlarında teşviklerin yetersizliği,
- Bosna Hersekli ithalatçıların peşin ödeme yerine üç, dört hatta altı ay vadeli ödeme planlarını tercih etmeleri,
- Alacak sorunları,
- Özellikle Avrupa'ya yaşanan yoğun göç nedeniyle işgücü temininde yaşanan sıkıntılar,
- Natron Hayat veya Şişecam gibi büyük yatırımlarımızın karşılaşmış olduğu hammadde tedariki sorunları.

Bu kapsamda, genel anlamda yatırımcılar tarafından aranan temel özelliklerden ülke konumu, pazar büyüklüğü, işgücü niteliği, altyapı niteliği, siyasi istikrar, mevzuat istikrarı ve öngörülebilirliği, yargı sisteminin niteliği ve mali (vergi) politikada rekabetçi ortam gibi hususların tamamının Bosna Hersek'te ideal düzeyde olduğunu söylemek güçtür. Diğer taraftan, yabancı yatırımcı yukarıda sayılan faktörlerle birlikte özellikle Bosna Hersek'te sermaye güvenliğine, pazar potansiyeline, net, açık ve uygulanabilir mevzuata ve bu mevzuatın pazarda şeffaf uygulanmasına, vergiler, izinler ve iş hukuku uygulamalarının entitelerde eşit gerçekleşmesine önem vermektedir.

Öte yandan, tescil işlemlerinde, inşaat, imar ve çevre izinlerinin çıkarılmasında, lisansların (enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynakları) alınmasında uzun ve masraf yaratan sürelerin yanı sıra, yasal düzenlemelerin uyumlaştırılmış olmaması (iş ortamı imajının

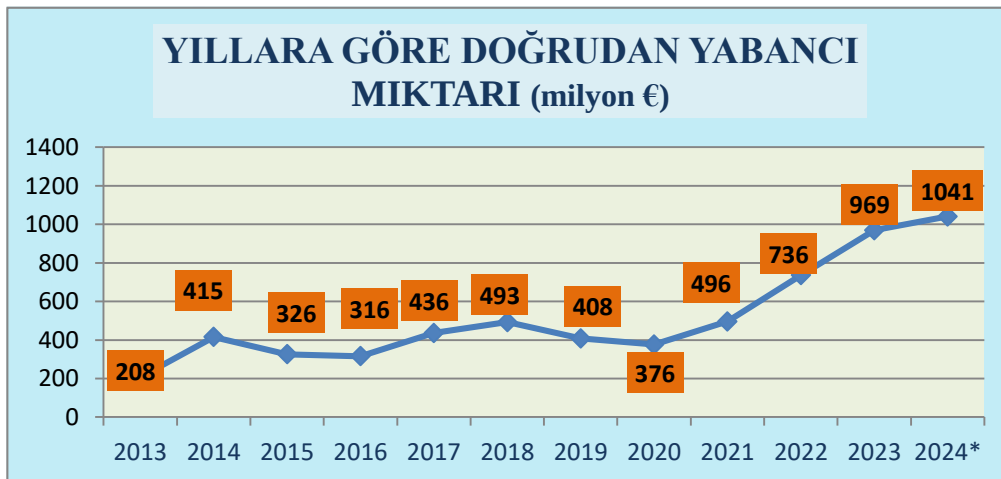
oluşturulmasında devlet, entite ve yerel kurumların farklı etkisi; şirketin kuruluş süreci basitleştirilmeye çalışılırken daha uzun ve karmaşık olan şirketin kapatma süreci konusunda ilgi eksikliği) da firmaları zorlayan etkenlerdir. Özellikle tescil sürecinde KDV numarasının alınma işlemi, şirketin kuruluş sürecinin dışında tutulduğu için, KDV numarası alma prosedürü ilgili kurum (ITA) tarafından basitleştirilmelidir. şirketin faal olması, işlemesi, ithalat-ihracat yapması için gerekli olan KDV numarasının verilmesi için şirket müdürünün oturma ve çalışma iznine sahip olması, ayrıca ITA müfettişlerinin yerinde inceleme yapmaları gerektiğinden bu süreç oldukça uzamaktadır.

Bosna Hersek, yukarıda detayları belirtildiği üzere Dünya Bankası'nın dünya genelinde 190 ekonomi arasında yaptığı "İş Yapma Kolaylığı Endeksi 2020" raporunda 90'ıncı sırada bulunmakta olup, şirket kurulumu sıralamasında ise 184'nc sıradadır.

D. BOSNA HERSEK'TE DİğER ÜLKELERİN YATIRIMLARI (Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri)

Ülkede özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren gelmeye başlayan doğrudan yabancı yatırımlar rakamsal olarak çok yüksek değerlerde bulunmamaktadır. lkeye Mayıs 1994-Aralık 2023 yılları arasında gelen doğrudan yabancı yatırımların miktarı yaklaşık 9,9 milyar Avro olarak gerçekleşmiştir.

lkeye gelen doğrudan yabancı yatırımların değeri 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla 376 milyon Avro, 496 milyon Avro, 736 milyon Avro ve 969 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarında doğrudan yabancı yatırımların ülkenin GSYİH'si içindeki payı sırasıyla %2,2, %2,5, %3.2 ve %3,8 olmuştur. Ayrıca Bosna Hersek Merkez Bankası tarafından açıklanan geçici verilere göre ülkeye 2024 yılında 1.041 milyon Avro değerinde doğrudan yabancı yatırım geldiği belirtilmiştir.

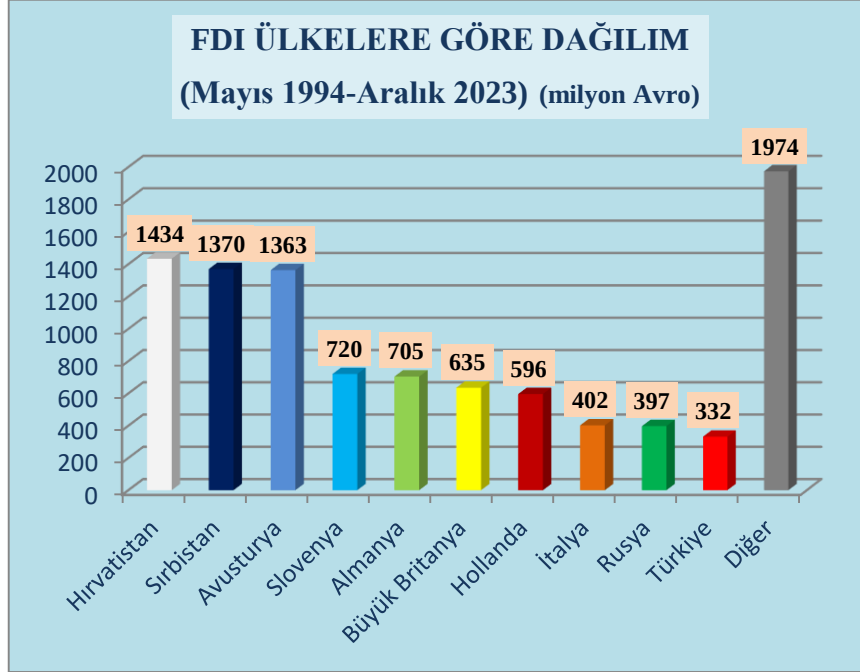

Kaynak: Bosna Hersek Yabancı Yatırım Tanıtım Ajansı

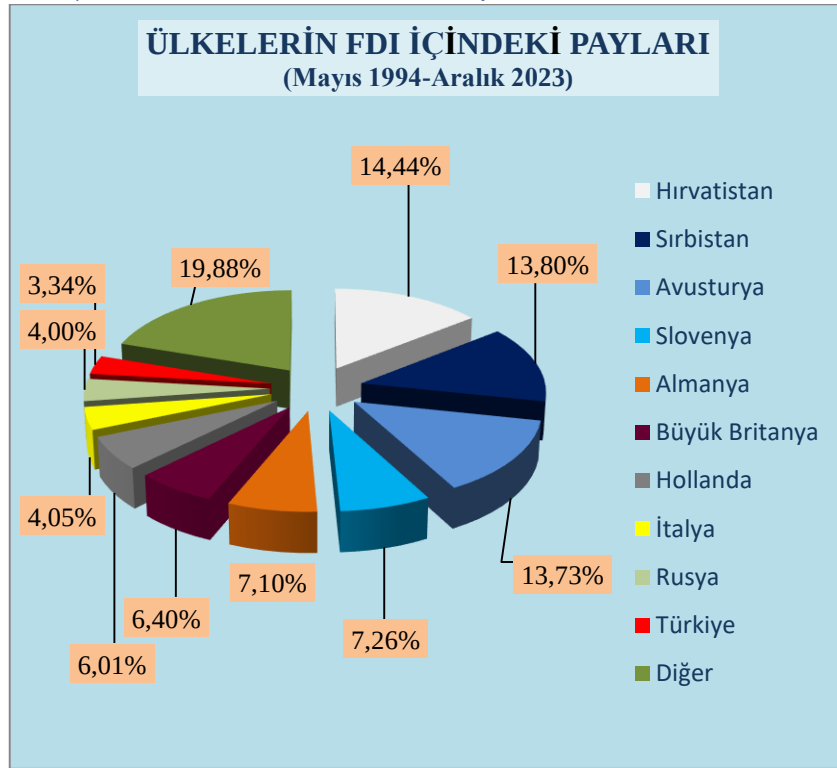
* BH Merkez Bankasının 2024 yılının Geçici Verileri

Bosna Hersek'e yatırım yapan ülkelerin, başta Bosna Hersek'in çevresindeki ülkeler olmak üzere ağırlıklı bir biçimde Avrupa lkeleri olduğu gözlemlenmektedir. Ülkemiz tarafından sermaye yatırımları dışında, başta TİKA olmak üzere çeşitli kuruluşlarımız tarafından

sağlanan imkanlar da dahil edildiğinde, savaş sonrası dönemden günümüze kadar sağlanan maddi katkının 1 milyar Avro'yu aştığı tahmin edilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin olarak Bosna Hersek Merkez Bankası tarafından yapılan açıklamada, Türkiye, toplam 332 milyon Avro ile 10'uncu sırada yer almaktadır.

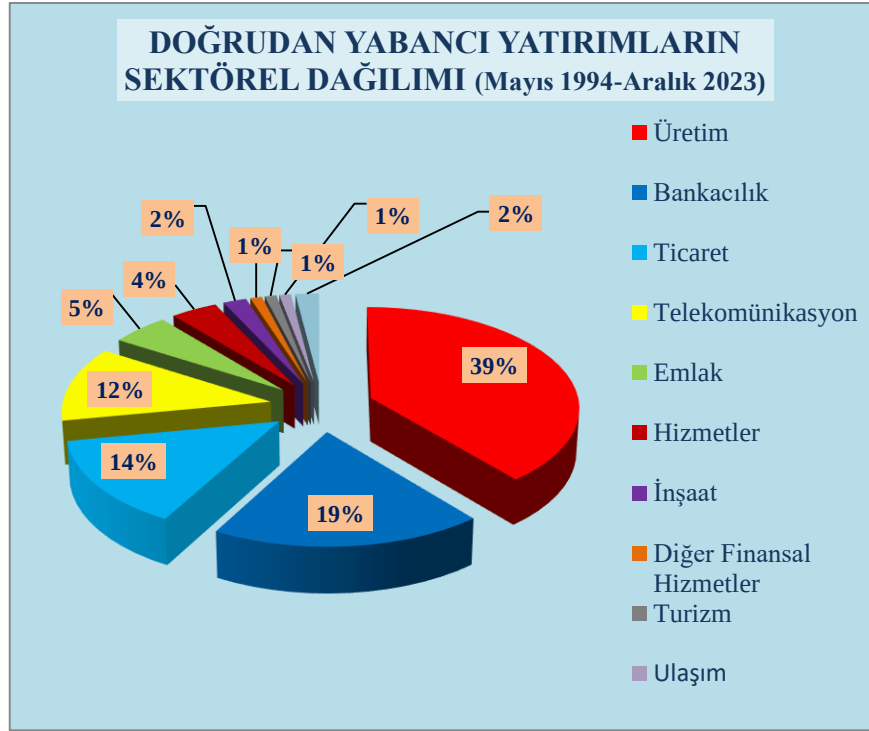
Kaynak: Bosna Hersek Yabancı Yatırım Tanıtım Ajansı, Bosna Hersek Merkez Bankası

Kaynak: Bosna Hersek Yabancı Yatırım Tanıtım Ajansı

Bosna Hersek'e gelen doğrudan yabancı yatırımların sektörel açıdan çok çeşitli alanlara yöneldiği görülmektedir. Bu bağlamda, ülkenin geleneksel olarak güçlü sektörlerinden olan

Üretim sektörü ile bankacılık sektörü, sırasıyla %36 ve %23'lük payla doğrudan yabancı yatırımlarda en çok rağbet edilen sektörler olarak öne çıkmaktadır.

Kaynak: Bosna Hersek Yabancı Yatırım Tanıtım Ajansı

E. YATIRIMCILAR İÇİN YARARLI BİLGİLER

1. Faydalı Linkler

Bosna Hersek'te ticari ve ekonomik ilişkilerde faaliyet gösteren önemli kurum ve kuruluşların isimleri ve irtibat bilgileri şu şekildedir:

- Bosna Hersek Hkmeti (www.vijeceministara.gov.ba)
- Bosna Hersek Federasyonu Hkmeti (www.fbihvlada.gov.ba)
- Republika Srpska Hkmeti (www.vladars.net)
- Bosna Hersek Dış Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Bakanlığı (www.mvteo.gov.ba)
- Bosna Hersek Dolaylı Vergilendirme İdaresi (www.uino.gov.ba)
- Bosna Hersek Merkez Bankası (www.cbbh.ba)
- Bosna Hersek İstatistik Kurumu (www.bhas.ba)
- Bosna Hersek Ekonomik Planlama Müdürlüğü (<http://www.dep.gov.ba>)
- Bosna Hersek Dış Ticaret Odası (www.komorabih.ba)
- Bosna Hersek Yabancı Yatırım Tanıtım Ajansı (FIPA) (www.fipa.gov.ba)
- Bosna Hersek Standartlar Enstitüsü (www.bas.gov.ba)
- Bosna Hersek Metroloji Enstitüsü (www.met.gov.ba)

- Bosna Hersek Fikri Mülkiyet Enstitüsü (www.ipr.gov.ba)
- Bosna Hersek Federasyonu İstatistik Kurumu (www.fzs.ba)
- Bosna Hersek Federasyonu Ticaret Odası (www.kfbih.com)
- Republika Srpska Ticaret Odası (www.komorars.ba)
- Bosna Hersek Federasyonu Bankacılık Kurumu (www.fba.ba)
- Republika Srpska Bankacılık Kurumu (www.abrs.ba)
- Bosna Hersek Federasyonu Özelleştirme Kurumu (www.apf.com.ba)
- Republika Srpska Özelleştirme Kurumu (www.irbrs.org)
- Bosna Hersek Federasyonu Haber Ajansı (www.fena.ba)

2. Ulaşılabilecek Hukuki& Mali Danışmanlık Şirket ve Bürolarına İlişkin Bilgiler

Bu kapsamda oluşturulan listeler Müşavirliğimizle irtibata geçen hukuk büroları ve danışmanlık şirketleri de dahil edilmek suretiyle sürekli yenilenmekte olup, konuya ilişkin olarak Müşavire Danışın sistemi üzerinden Müşavirliğimizle irtibata geçilmesinde fayda görülmektedir.